

Ideas on Liberty. Training in Freedom.

Friedrich Naumann
Stiftung

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi
(ATAUM)

Avrupa Birliği Müktesebatına
Türk Bakanlıklarının Uyum Çalışmaları Çerçevesinde
“Enerji Piyasasında Müktesabat Uyum Çalışmaları”
Paneli

Yayına Hazırlayan
Dr. Kaya UYSAL

21 Kasım 2003

Ideas on Liberty. Training in Freedom.

Friedrich Naumann
Stiftung

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA TOPLULUKLARI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ
(ATAUM)

**Avrupa Birliği Müktesabatına
Türk Bakanlıklarının Uyum alışmaları çerçevesinde
Enerji Piyasasında Müktesabat Uyum alışmaları
Paneli**

**Yayına Hazırlayan:
Dr. Kaya UYSAL**

21 Kasım 2003

PANEL KONUŐMALARI

Dr. Yavuz EGE*

Hoő geldiniz.

Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi ile Friedrich Naumann Vakfı'nın ortaklaőa düzenlemekte olduğu, Paneller serisinde, bugün öğleden sonra enerji ile ilgili olanını gerekleştirmektediriz.

Sayın Alkan da aışta ifade ettiler. Aslında bu panellerde, Avrupa Birliği Müktesebatı'na, Bakanlıkların uyum çalışmaları ele alınıyor. Bugün de Enerji Bakanlığı'nın ne kadar uyum yaptığını tartışacaktır. Ama, Enerji Bakanlığı'ndan bir temsilci, maalesef bulunamıyor.

Panelistlerimiz üç kişi olacaktır. Ancak panelistlerimizden, Radikal Gazetesi'nin değerli mensubu Sayın Deniz Zeyrek, olağanüstü bir gelişme nedeniyle panelimize katılmıyor. Dolayısıyla, iki değerli panelistimiz, Sayın Cahit Akıncı ve Sayın Necdet Pamir ile bu paneli sürdüreceğiz. Tabii bu vesileyle, panelistlerimizin konuyu biraz daha geniş ele almaları mümkün olabileceek.

İlk konuşmacımız, Sayın Necdet Pamir, Orta Doğu Teknik Üniversitesi mezunu Petrol Mühendisidir. Meslek yaşamının çok önemli bir bölümünü, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'nda sürdürmüş olan çok değerli bir enerji uzmanıdır. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'nın aşağı yukarı her kademesinde görev yapmıştır. En son Genel Müdür Yardımcılığı görevinde bulundular. Bunun yanı sıra, sivil toplum kuruluşlarında da çok aktif olarak çalışmıştır. Nitekim pek çoğunda görev yapmış. şunu zikredeyim, Petrol Mühendisleri Odası'nda çeşitli görevlerde bulunduktan sonra beş yıl da bu odanın Başkanlığını yapmıştır. Pek çok eseri var.

---

* Ulusal Politika Araştırmaları Vakfı Başkanı, Panel Yöneticisi

Bakanlığı'nın ve çeşitli kuruluşların az değişikliklerle tasarıları, düşünceleri, tahminleri bu yönde.

Ben, petrol rezervlerin coğrafi dağılımlarını sizlerin dikkatinize getireceğim. Kursiyerler kısmen bunlarla tanıştılar. Dikkat ederseniz, petrol kaynaklarımız dünyanın daha çok belli bir coğrafyasında, Orta Doğuda yoğunlaşmış. Yani, bilinen üretilebilir kaynakların %65'i Orta Doğu coğrafyasında. Üretimi de çok daha ucuz. Onun için, sıcak ve soğuk savaşların ortasında sürekli yer alması, Orta Doğu'nun tek nedeni bu değilse de, çok önemli bir neden. Bunu sizin dikkatinize getirmek istiyorum. Homojen bir dağılım olduğunu söyleyemeyiz.

Doğal gazla baktığımızda, biraz daha adil bir dağılım var. Homojen değilse bile, iki coğrafyada toplanıyor. Orta Doğu'da ve başta Rusya Federasyonu olmak üzere eski Sovyet coğrafyasında. Buradaki değerler, nümerik olarak trilyon m³ üzerinden gösterilmiştir.

Kömüre baktığımız zaman, çok daha homojen ve adil bir dağılım var. Bunu şunun için söylüyorum. Tabii, enerji politikalarınızı tasarımlarken, kendi ülkeniz açısından da baktığımızda, Dünyada özellikle de maden %90 ağırlık taşıyor. 20-30 yıl sonrasına bugün bildiklerimizle yaptığımız projeksiyonlarda bu merkezde, gene %90'ları bulacak, iyi kötü bunların dağılımına, nerede bulduklarına bakarak, kendi politikalarımızı belirlememiz lazım. Yani, işi çok kitabi, didaktik olmaktan çıkarıp, kendi ülkemizle ilgili yaklaşıma bağlasak bir anlam ifade eder. Onun için bu üç kaynak açısından getirmeye çalışıyorum.

Bugün bilinen rezervler, yani rezervler bulunmadığı takdirde, bugünkü tüketim ve üretim oranlarına bölündüğünde ortaya çıkan durum; petrolün 40 yıl, gazın 60 yıl, kömürün de yaklaşık 200 yıl ömrü var. Dolayısıyla kömür, hem homojen dağılımı açısından, hem ömrü açısından en güvenliği açısından tercih edilmesi gereken bir kaynak. Tabii hepsinin ayrı kullanım yerleri var. Birinin diğerine avantajı var. Ama ben bulunabilirlik açısından söylüyorum.

Enerji politikalarının en temel ilkelerine baktığımız zaman; kesintisiz, güvenilir, zamanında, temiz, ucuz başlıkları, hemen her metinde karşılaştığımız ana başlıklarıdır. Ama, bunların söylemden eyleme ne kadar geçirildiği, gene sizin ülkenizin, politikalarınızın, bürokratlarınızın başarıyla ilintilidir.

Türkiye’de bu böyle oldu mu?

Bütün metinlerde bunları görürsünüz.

Ama, uygulamada böyle mi değil mi?

Bugün çektiğimiz sıkıntıların temelinde bu vardır. Bunları söylemekten de kaçınmamamız lazım. Doğru tespitleri yapmazsak, çözüm önerileri de hayli zor oluyor.

Enerji planlaması, son yıllarda çok reddedilen, unutulmuş bir hadise. Oysa, özellikle elektrik depolanamadığı için, zamanında ne eksik ne fazla, belli bir yedekle üretilmeli. Aksi halde, kaynaklarımızı kısıt hale getirebilirsiniz. O anlamda, planlama çok önemli. Bunda da , üç “e” diye öne çıkan; enerji- ekonomi- ekoloji dengesine dikkat eden bir politika, bir planlama olması, sürdürülebilir bir kalkınmanın temel alınması, kaynak çeşitliliği, jeo-politik etkenlere dikkat edilmesi, enerji güvenliği gerekmektedir.

Kaynak çeşitliliğinden söz ederken de, hem kaynaklar bazında çeşitlendirmek ki, bugün Enerji Bakanlığı’nın tercihi kabaca, doğal gaz ağırlıklı politikalar dahil olarak, her bir kaynağın en azından birbirine yakın olarak dağıldığı bir yelpazede, beş enerji kaynağı nükleer enerjiyi de bir biçimde devreye sokmak biçiminde. Ben bunu doğru-yanlış tartışmıyorum. Ama sonuçta bunlar; enerji güvenliğimizi, ekonomi güvenliğimizi, ulusal güvenliğimizi bu yaptığımız planlamalar, politikalar etkileyecek.

Tabii, jeo-politik etkenlerin, enerji güvenliğine çok önemli yansımaları var. Tersine, Dünyadaki enerji alanındaki, ekonomi alanındaki gelişmelerin de, jeo-politik etkenlerle mutlaka enteraktif bir etkisi var. Örneğin, petrol ve gaz ihraç eden ülkelerde olası yönetim değişiklikleri, sizin dayandığınız, örneğin belli coğrafyalardan ithal ediyorsanız, sizin politikalarınızı da etkileyecektir.

Enformasyon teknolojisindeki gelişme, bunun olumlu ve olumsuz tarafları var. Sivil toplum örgütlerinin, hükümetler dışı kuruluşların, bilgiye daha rahat erişmesi, söylem sahibi olması, enerji politikalarının oluşmasında olumlu bir gelişme ise, enerji altyapılarının siber-terörizme açık olması, olumsuz bir unsur. Bu, “Centre for Strategic and International Studies” kurumunun birkaç yıl önceki kapsamlı bir çalışmasından alınan belli başlıklardır.

Bütün bunların hepsinin, Dünya genelinde nasıl geliştiğine dikkat etmemiz lazım. Tersine, Asya krizi benzeri büyük ekonomik krizler, talep daralması yaratır. Ekonomisi sadece petrole ya da gaza dayalı ülkeler, örneğin Orta Doğu ülkeler gibi ülkelerde rejim sorunları yaratabilir.

Bütün bunların, enerjiyi planlayanların, enerji alanında söz sahibi olanların dikkatinde olması gerekir.

Bu girizgahtan sonra, Avrupa Birliği'ne baktığımız zaman, Avrupa Birliği'nin önümüzdeki yıllar, 2030 yılına yönelik çok önemli tasarımlarında çok önemli enerji açığı olacağı görülüyor. Tüketim ve ithalata bakıldığında ve üretime bakıldığında, özellikle üretimin 2010 yılından sonra hızla bir düşme eğilimine girdiğini görüyoruz. Gaz ve petrol rezervlerinde önemli tükenmeler oluyor. Kuzey Denizi, Norveç ve İngiltere başta olmak üzere Avrupa'nın önemli kaynakları. Bunların, mevcut rezervlerin tükenmesi, Avrupa Birliği'nde büyük bir ithalata bağımlılık, dış kaynaklara bağımlılık yaratıyor. Dışa bağımlılık oranlarına baktığımızda, katı yakıt genelde en büyük ağırlıklı kömüre yıllar içerisinde baktığımızda, en soldaki 1990'daki durum % cinsinden. Dikkat ederseniz, Avrupa Birliği 2030 yılında katı yakıtta %50'yi aşan oranda dışa bağımlı hale gelecek. Bu oran, 2030'lu yıllarda %80'e varacak. Doğal gazda %70'lere yaklaşıyor. Avrupa Birliği'nin toplamda enerjide bağımlılığı da %60'lara varıyor.

Rezervlerine baktığımız zaman, 7.4 Milyar varil petrole sahip. Üretim miktarı 3.5 Milyon varil. Bugün için rezervler sınırlı. Dolayısıyla, dış bağımlılık giderek artıyor. Enerji tüketiminde kaynakların dağılımına Avrupa Birliği'nde genişlemeyi e dikkate alarak baktığımız zaman, nükleer enerji %14, yenilenebilir enerji kaynakları %6, katı yakıtlar %19 (kömür ağırlıklı), petrol ve petrol ürünleri %40, doğal gaz %21 olarak ortaya çıkmaktadır. Petrol santrallerden ziyade, ulaştırma sektöründe kullanılan bir kaynak. Bu durum dünya'da da böyle.

Avrupa Birliği'nde enerjiye baktığımızda, ana başlıklarla durum şöyle. Avrupa Birliği 1998 yılı için 1.5 Milyar ton civarında petrol eş değerli enerji tüketti. Bunun %52'sini kendi kaynaklarından sağladı. Konut ve taşıma sektörleri, en fazla tüketime sebep olan sektörler. Kuzey Denizi petrol ve gaz rezervleri tükeniyor. Biliyorsunuz bütün dünyada nükleerden bir uzaklaşma var. Tabii Fransa gibi ülkeler, yani petrolü gazı olmayanlar, gene ağırlıklı sürdürüyorlar. Ama, Dünya'da ve Avrupa Birliği ülkelerinde, en azından ömrünü tamamlayan santrallerden uzaklaşmak, bugünkü teknolojiler itibariyle söylüyorum, söz konusu. 20-30 yıl sonraki projeksiyonlara

baktığınızda, Dünya’da ve Avrupa Birliği’nde, hem mutlak değer olarak, hem yüzde olarak nükleer enerjinin payında bir azalma var. Ben de burada gene ondan yana veya karşı bir tavır sergilemiyorum. Sizlerle yapılan analizleri paylaşmaya çalışıyorum. Genel enerji tüketiminin %20’si bir başına Rusya’dan ithal ediliyor. Bu jeo-politik anlamda ve stratejik anlamda Rusya’nın önemini kendisi açısından artırırken, Avrupa Birliği’nin bir ülkeye bağımlılığı açısından da önemli bir ağırlık oluşturuyor. Örnek olarak vermek gerekirse, kıyaslamak açısından, Amerika Birleşik Devletleri’nin enerjide dışa bağımlılığı %24, petrolde gene Amerika Birleşik Devletleri’nin bağımlılığı %52’ler civarında ve 20 yıl sonra %68’lere çıkması bekleniyor. Japonya’nın enerjide dışa bağımlılığı ise %80.

Avrupa Birliği’nin enerji talebi, 1986 yılından sonra her yıl %1.2 oranında artış gösteriyor. Ekonomik krizin düzelmesiyle, bunda daha da fazla artış olabileceği tespiti var. Eğer ekonomik gelişme olursa daha enerjiye doymamış diyebileceğimiz aday ülkelerde, %33’den %6’ya kadar, mevcut Avrupa Birliği ülkeleri arasında, %2-4 arasında büyüme bekleniyor.

Çağdaş yatırım anlayışı, Avrupa Birliği’nin enerji talebini azaltıyor. Kullanılan aygıtlarda, binaların tasarımında, özellikle enerji yoğunluğunu azaltan, enerji verimliliğini artıran politikaları uygulanıyor. Ben hep bir örnek veririm. Amerika Birleşik Devletleri’nin ekonomisi son 30 yılda %126 büyürken (gayri safi milli hasılası), enerji tüketimi sadece %30 büyümüş. Bu Amerika Birleşik Devletleri’nin tüketmediğinden değil. Ama enerji yoğunluğunu azaltması, verimliliğini artırması ve bu dediğim anlamda, çok daha planlı bir enerji politikası uygulamasından kaynaklanıyor. Çağdaş ülkelerde bu böyle. Yani, çok tüketmek her zaman çok başarılı olduğumuz, bir başına enerji tüketimi, fert başına enerji tüketimi, tek başına çağdaşlığın, ilerlemenin göstergesi de olmuyor.

Özellikle sanayide, petrole bağımlılık azalıyor. Gaz ve elektrik kullanımı artıyor. Tüketimin daha stabil hale gelmesinde, duraylanmasında, kombine çevrim santrallerinin ve hizmete dayalı ekonominin etkin olduğunu görüyoruz.

Avrupa Birliği ülkelerinde en çok enerji kullanımı, konutlarda ve üçüncü sektör dediğimiz sektörde. Konfora dayalı tüketim artışı, enerji yoğunluğundaki azalmayı dengeliyor. Kişisel ulaşım dışında, konutlardaki enerji gereksiniminin %63’ü petrol ve gazla karşılanıyor. Yani, bunu biraz daha anlayabilmek için sizlerle paylaşmak istiyorum. Yoksa, sadece genel olarak, şu kadar petrol, bu kadar gaz kullanılıyor demek, çok fazla anlamlı değil.

Özellikle petrol ve gaza baktığımız zaman, kaynakların ve rezervlerin yetersiz olduğunu görüyoruz. Biliyorsunuz, petrol ve gaz dünya'nın belli bölgelerinde yoğunlaşmış. Buna yönelik politikaları belirlemeleri lazım. Tabii bu da çok önemli yatırımları gerektiriyor. Avrupa Birliği'nin bugün bilinen petrol rezervlerinin ömrü 8 yıl. En büyük kaynak Kuzey Denizi. Petrol üretim maliyeti de bir dezavantaj. Avrupa'da bu maliyet, 7-11 Amerikan Doları arasında. Ama Orta Doğu'da aynı birim maliyeti, varil başına 1-3 Amerikan Doları civarında. Bu da Orta Doğu'yu cazip kılan unsurlardan bir tanesi. Suudi Arabistan, Irak gibi ülkelerde, bu sahalardan üretim çok daha kolay ve maliyetler düşük.

Avrupa için gazda da şanssız diyeceğiz. Dünya rezervlerinin sadece %2'si Avrupa coğrafyasında. 20 yıllık bir rezerv ömrü var. Çoğunluğu Hollanda'da, kısmen de İngiltere'de (%56 ve %24). Rezervler kadar, üretim maliyetleri ve teknolojileri de çok önemli. Petrol ve gaz fiyatlarının yüksek olduğu dönemlerde, azalmaların önü açılabilir. Yani kaynakların bulunma şansı da olabiliyor.

Ulaşımında kullanılan en büyük enerji kaynağı %98 ile petrol. Bir başka taraftan bakarsak, tüketilen petrolün %67'si ulaştırma sektörüne gidiyor. Onun için, şimdi yeniden kitle taşıma üzerine daha ağırlıklı düşünüyorlar. Demir yolu taşımacılığını yeniden canlandırma çabaları var. 2010 yılına doğru taşımacılığında %16, havayolunda %90, mal taşımacılığında, bu artışın daha fazla olacağı düşünülüyor.

Gazda ithalat halen 40'lar civarında. En fazla kullanılan kaynaklar; Rusya, Norveç, Cezayir, Libya. Bu anlamda, Rusya'ya güvenilir ortak olarak bakılıyor. Ama bir taraftan da çok yoğun müzakereler var.

Bu aşamada, bizi ilgilendiren tarafını sizlerle paylaşayım.

Biliyorsunuz, bugünlerde Mavi Akım'da birtakım noktalara gelindi deniyor. Bu anlaşmalarda, büyüme kadar önemli unsurlardan bir tanesi, özellikle Rusya, kendisine başka bir rakip yaratmamak için re-sale hakkı dediğimiz, yani sizin alıp, bir başka tarafa satma hakkınızı bu anlaşmalarda kabul etmiyor. Ancak, örneğin Ukrayna, 5 Milyar metreküp için bir anlaşma yapmış durumda. Polonya'nın benzer çabaları var. En son olarak İtalyan ENI'nin böyle bir anlaşma yaptığı görülüyor. Almanya'nın, Fransa'nın, Avusturya'nın da bunu zorladığı, yani Türkiye'nin bir dezavantajı olarak hale önümüzde olan bir durum var. Bu ülkelerin başarıları, bizim için de bir yol açabilir. Çünkü Türkiye çok fazla gaza boğulmuş durumda. Bu vesileyle, bunu da sizlerle paylaşmak istiyorum.

Bu kaynak, Rusya'dan özellikle Sibirya'dan geliyor. Önümüzdeki dönem için Hazar, İran ve Viyana ise yeni kaynaklar olarak düşünülüyor.

Doğal gazın sektörlere göre dağılımına baktığımızda, bizi ilgilendiren tarafı da var. Doğal gaz çok yanıyla kullanılıyor. Ama doğal gazın, Avrupa Birliği üyesi 15 ülkenin elektrik üretiminde kullanılma oranı %17. Ama biz de bu yıl sonunda %50'ye varacak. Bir başka anlatımla, aldığımız, ithal ettiğimiz gazın %67-68'lik kısmı elektrik üretimine gidiyor. Daha çok, konutlarda ve sanayide kullanılıyor.

Amerika Birleşik Devletleri'ne baktığımızda, Dick Cheney Başkanlığındaki özel komitenin, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Bush'a sunduğu, Ulusal Enerji Politikası Raporu'ndan baktığımız zaman, doğal gazın elektrik üretimindeki payının %16'da olduğu, birkaç yıl öncesini gösterir bu değer bugünlerde %20'lere ulaştığı görülür. Yani, elektrik üretiminde kullanılıyor, co-generation'da son derece yararlı. Ama belli bir dengeyle, daha fazla konutlarda ve sanayide kullanıldığını görüyoruz. Tabii bu ülkelere nükleerin de kullanıldığını bilmemiz lazım.

Avrupa Birliği bakıyor. 2030 yılında petrol fiyatlarının, bugünkü öngörülerine göre, 27 Euro/varil olacağını hesaplıyor. Gaz fiyatları zaten petrole, belli petrol ürünlerine endekslidir. Ama Dünya'da her ikisini birbirinden ayırma yönünde de birtakım çalışmalar sürüyor. Bizim de bunların içerisinde olmamız, dikkatle takip etmemiz lazım. Çünkü bizim e son tahlilde, tüketiciye intikal noktasında hep bunlara bağlı olduğumu görüyoruz. Eğer, Türkiye bugün çok pahalı gaz kullanıyorsa, eğer Türkiye'de özellikle sanayiciler çok pahalı elektrik kullanıyorsa, çok büyük oranda gaz kullanımı ve vergi boyutu yüzünden oluyor.

Kömür fiyatlarının ise 10 Euro petrol eş değerli olacağı öngörülüyor ve politikalar bu bazda, bunlara göre değerlendiriliyor. Petrol ve gazın payının, toplamda ikisinin 2030 yılında %67'ler oranında olması bekleniyor. Eğer büyürse, 30 ülkeye çıkarsa, gene hemen hemen aynı trendi izlediğini görüyorsunuz. Dışa bağımlılığa baktığımız zaman, 2030 yılında %71'e çıkıyor. Ama 30 ülkenin durumunda, %60'lık bir bağımlılık söz konusu. Avrupa Birliği, 30 ülkeye göre bakıldığında, 2000 yılında 1.8 Milyar ton petrol eş değerli olan toplam enerji talebini, 2030 yılında 2.3 Milyar tona çıkartıyor. Bu iyimser senaryoya göre böyle. Bir de kötümser senaryo var. En hızlı artışın da gaz talebinde olması bekleniyor. Gaz talebinde %45'lik bir artış bekleniyor.

Ancak gene de en fazla kullanım petrolde. Bir kez daha hatırlatmak istiyorum. Petrol, özellikle ulaştırmada şimdilik yeri hemen hemen alınamama pozisyonunda olduğu için çok tüketiliyor.

Katı yakıt kullanımı, başka bir köklü karar alınmazsa, bütün çevresel sorunlara rağmen, %30 oranında artıyor. Enerjide ithalatta bağımlılığı sizlerle paylaştım.

Elektrik enerjisi sektörüne baktığımız zaman, son yıllarda çok hızlı bir artış olduğu görülüyor. Mevcut kurulu elektrik gücü kapasitesi, 200 yılındaki kapasitesine göre en az 1.5 katı artmış durumda. Önümüzdeki 20 yılda birtakım santraller devre dışı kalacak. Bunların yerine yeni yatırımlar yapmaları gerekiyor. Halen elektrik üretiminde nükleer enerjinin payı %35, katı yakıtların %27, gazın %16, hidro-elektrik santraller ve diğer yenilenebilir kaynakların %15, petrol türevlerinin ise %8. gene bir kez daha , nükleer enerjide bir artış beklenmediği vurgulanıyor.

Bir “green paper” hazırlıyorlar. Bütün bu gereksinimlerden kaynaklanarak, dışa bağımlılıklarını belli bir dengeye koyabilmek ve arz güvenliğini sağlayabilmek için ve özellikle iklim değişikliği sorunu ve enerji iç piyasasının düzenlenmesine yönelik birtakım çalışmalar yapıyor ve be nedenle bir “green paper” hazırlıyorlar. Bir çoğunuzun bilgisi dahilindedir mutlaka.

Petrol fiyatlarında büyük artış beklentisi de tedirginlik yaratıyor. Kaynakları çeşitlendirmeye çalışıyorlar.

Avrupa Birliği enerji stratejisinin ana hatları şöyle.

“Tomorrow’s Priorities” dedikleri, “Yarının Öncelikleri başlığı altında Arz Bağımlılığının Yönetimi çok önemli bir unsur. Hedef, çevreyi daha az kirleten kaynakların geliştirilmesi. Yenilenebilir kaynaklara destek sağlıyorlar. Buna, belli anlamda sübvansiyon diyebiliriz. Nükleer enerjide yeni reaktör tipleri üzerinde çalışmalar var. Atık Yönetimi üzerinde çalışmalar var. Kabul etme sürecinde aday ülkelerin güvenlik standartlarına çok özen gösteriyorlar. Bir diğer önemli alt başlık, kaynaklara erişimin sağlanması stokların artırılması, özellikle petrol stoklarının artırılması, bunun maliyetlerinin kime ve nasıl yansıtılacağı. Bize de şimdi “Petrol Piyasası Yasası” geliyor. Ulusal petrol stoku kavramı ve bunun nasıl dağıtılacağı, bizi de ilgilendiren kısmı. Ulusal stoklar günlük takip edilmeye çalışılıyor. Gaz kullanımının artırılmasına çalışılıyor ve dış kaynakların güvence altına alınabilmesi için, üreticiler seslerini duyurmaya yönelik

birtakım ortak politikalar geliştirmeye çalışıyorlar. Biraz önce verdiğim örnek de bununla ilgili. Yani, ENI'nin yaptığı. Almanya, Avusturya bunu takip ediyor. Böylesi bir süreç var.

Dış kaynakların güvenceye alınması noktasında gene bir sürü proje yürüyor.

Taşıma yolları arasında denge sağlamaya çalışıyorlar. Demir vurguladığım gibi;demir yol taşımacılığını canlandırmaya çalışıyorlar, karayolu taşımacılığında iyileştirmeye yöneliyorlar, kentlerde özel araç kullanımını rasyonalize etmeye çalışıyorlar. Temiz kentsel ulaşımı özendirmeye çalışıyorlar, “kirleten öder” ilkesini uygulama çabaları var. Binalarda enerji tasarrufuna yönelik yönetmelikler hazırlanıyor. Yeni binalar tasarlanırken, bu yönetmeliklere dikkat ediliyor. Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımına yönlendiriliyor, özendiriliyor ve iç pazarı tamamlamaya çalışıyorlar. Enerji tasarrufu ve çeşitlendirme planları, yeni teknolojilerin yaygınlaştırılması kapsamında çeşitli araştırma programları yapılıyor ve talepteki büyümeyi, böylece bir oranda kısıtlamaya ve denge altına almaya çalışıyorlar.

Mevcut enerji arzının zaaflarını şöyle değerlendiriyorlar.

Arz güvenliğine yönelik çeşitli tehditler söz konusu. Bunlar; fiziki, ekonomik, sosyal kesintiler. Bütün bunlara yönelik planlar, programlar yapılmaya çalışılıyor. 30 yıllık projeksiyonlar, stabilite konusunda kaygılara yol açıyor ve duraysızlığa işaret ediyor. Daha önce de vurguladım, ithal enerji bağımlılığı 2020 yılında %70. Yenilenebilir hedefinde %12'yi tuturmaya çalışıyorlar.Hedef olmakla birlikte, Kyoto hedefleri kağıt üzerine kalabilir. Nükleer enerjiye yer verilmemesi de çözümü zorlaştırıyor. Arz sorununu çözebilseler, hem bağımlılıklarını azaltacaklar hem de karbondioksit yayılımını düşürecekler.

Bunun için birtakım dikey politikalar uygulanıyor. Dediğim gibi iç pazarı tamamlamak, enerjinin vergilendirilmesi, enerji tasarruf programları ve yeni teknolojilerin yaygınlaştırılması başlıklarında yoğunlaşıyorlar.

Sektörel politikalarda, ulaştırma biçimleri arasındaki dengesizliği yok etmeye ve binalarda enerji tasarrufunu sağlamaya çalışıyorlar. Bu kapsamda, Avrupa Birliği'nin dünya pazarında bir oyuncu olmasına çalışıyorlar.

Tabii küreselleşme boyutunda baktığımızda, Avrupa Birliği de bunun bir parçası. Biliyorsunuz, dünya'da birtakım enerji piyasası yasaları

da tasarım olarak sunuluyor. Türkiye de bundan bir anlamda nasibini alıyor. Doğal gaz piyasası yasası, elektrik piyasası yasası ve şu an Meclis'te olan petrol piyasası yasası.

Bunları da vurgulayarak ben tamamlayayım.

En genel hatlarıyla şunları da söylemek istiyorum.

Doğrudur. Birtakım düzenleyici kurallar gereklidir. Şeffaflık, demokratikleşme, enerjiye kesintisiz ulaşım söylemi çok doğru. Ancak bize düşen görev; kendi ülkemizin gerçeklerini dikkate alarak, kaynaklarımızın ne olduğunu bilerek , şablonlardan ziyade özgün tasarımları yapabilmemiz. Bunu yapamadığımız ölçüde, çok kategorik bir söylem gibi gelmesin ama, tercüme yasalarla karşılaşıyorsunuz. Bunlar sizi uygulamada çok zor duruma sokabiliyor. Yani, "gökten ne yağarsa, toprağın reddetme hakkı yoktur" gibi bir yaklaşımlar bakıldığı zaman çok sıkıntıya girebiliyor bu ülke. İşte , yap-işlet- devret anlaşmaları ile geldiğimiz bir nokta var. Pahalı elektriğe mahkum oluyoruz. Bir taraftan, bu yap- işlet, yap-işlet düzenlemelerini siz yaşama geçirirken ve bunlara uluslararası tahkim hakkı sağlarken, diğer yandan da 628 sayılı Elektrik Piyasası Yasası'nı yasalaştırıyorsunuz. Burada, bu yap-işlet-devret usulündeki girişimlere verilen Hazine garantisi, bu tür uygulamalar yok. Birbiriyle çelişen uygulamaları aynı Bakanlıklar gündeme getirebiliyoruz. Bunların mutlaka bilinmesi, eleştirilmesi ve özellikle sivil toplum örgütlerinin de burada seslerini daha çok yükseltmesi lazım. Doğruyu bulabilmek için, farklı seslerin mutlaka ülke adına, duyarlılık adına kullanılması lazım.

Şimdi önümüzde petrol piyasası yasası var. Genel hatlarıyla, iskelet:anlamında sağlam ama, Türkiye'de öyle şeyler oluyor ki, bir tarafta bunun tarafları, akaryakıt dağıtım şirketleri, bir tarafta vergisini koyan mevcut devlet, öbür tarafta bayiiler, diğer tarafta rafineriler. Bunların çıkarlarını bir sentezi ve ulusal çıkarlar ve kamu yararı mutlaka gözetilmeli.

Oysa bakıyorsunuz, zaman zaman, gecekondü üzerine kat çıkar gibi, komisyonlarda, Bakanlıklarda her çıkar grubu, kendi çıkarları doğrultusunda bu yasalarla oynayabiliyor. Bunu kötü anlamda anlamayın. Dolayısıyla, kağıt üzerinde, basında güzel sunulan şeyler sonunda yamalı bir bohça gibi çıkabiliyor ve bunun faturasını hep birlikte biz ödüyoruz.

Bir örnek daha vereyim.

Vergilendirme. Vergilendirme, tüketicimin kontrol açısından son derece önemli bir hadise. Petrol, %90'ın ithal ettiğiniz bir kaynak. Gaz,

%100'ünü ithal ettiğiniz bir kaynak. Tabii ki vergilendireceksiniz. Bu doğal ama, örneğin Türkiye'de ÖTV uygulaması, ÖTV'nin üstüne de KDV uygulaması çok sapık. Yani, vergiden vergi alan bir sistem var. Bütün bunların baştan ele alınıp, çok dikkatlice ve profesyonellerin elinde düzeltilmesi lazım.

Teşekkür ederim.

Dr. Yavuz EGE*

Teşekkür ederim Sayın Pamir.

Şimdi söz sırası Sayın Cahit Akıncı'da.

Buyurun Efendim.

---

* Ulusal Politika Araştırmaları Vakfı Başkanı, Panel Yöneticisi

Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Ben de, Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu'nun kendisine verilmiş görevleri çerçevesinde sunum yapmaya çalışacağım. Sayın Başkan, açılıştan zaten dile getirmişti. O kapsamda, daha ziyade "Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de, Enerji Sektörü Reformu" başlığı altında, elektrik ve doğal gazla ilgili düzenlemeler üzerine konuşmaya çalışacağım.

Avrupa Birliği'nde yasal çerçeve, elektrik ve doğal gazla ilgili olarak yeni enerji piyasası direktifleri, piyasanın serbestleşmesinin Avrupa Birliği'ne getirdikleri. Bu belki bir sonuç olarak dikkat çekebilir. Önce hukuki bir düzenleme yapılmış, reformlar tamamlanmış, arkasından bazı noktalarda ne gibi başarılar elde edildiğini görmek açısından anlamı olur diye düşündük. Ondan sonra, Türkiye'deki yasal çerçeveye değineceğiz. Tabii aynı sıralarda, EPDK'nın kuruluşu gündeme geliyor. Elektrikle ilgili olarak, enerji piyasasının yapısını anlatmaya çalışacağız. Sonra aynı şekilde doğal gazla ilgili olarak bilgi verip, daha sonra Avrupa Birliği'ne uyum süreci içerisinde 1. ve 2. ulusal programlar ve sonuç olarak, genç olmasına rağmen, EPDK'nın bu düzenlemeler sonrasındaki bazı uygulamalarını, ülkemizdeki bazı gelişmeleri anlatacağız.

Daha önce bazılarında değinildi. Avrupa Birliği enerji iç pazarına baktığımız zaman, 1995 yılında "beyaz kitap" yayınlanmış. Bize göre bu "Beyaz Kitap"ın amaçlar itibariyle getirdiği üç temel nokta var. Bunlar; Avrupa Birliği ülkelerinde rekabetin sağlanması, enerji arzının güvenliği ve çevrenin korunması. Bu üçünün arasında da bir denge sağlanması gerekiyor. Temel olarak, "Beyaz Kitap"ın içeriği bu.

Daha sonra, gene yasal çerçevesine baktığımız zaman, demin söylediğim gibi, elektrik ve doğal gazla ilgili olarak yasal çerçeveye baktığımız zaman, 1996 ve 1998 yıllarında çıkartılan iki tane direktif var. Bunlardan bir tanesi elektrikle diğeri de doğal gazla ilgili direktifler. Daha

---

* Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu AB Koordinasyon Dairesi Başkanı, Panelist

sonra hazırlanan “Yeşil Kitap”, daha ziyade arz güvelliğiyle ilgili olarak oluşturulmuş bir kitap. Daha sonra, demin bahsettiğim, direktiflerin yerine geçen, onları belli alanlarda revize eden, 54 ve 55 sayılı geçtiğimiz birkaç ay içerisinde çıkarılmış olan, elektrik ve doğal gazla ilgili yeni direktifler.

Öncelikle yeni direktiflerle başlayalım.

Özellikle, önceki direktiflerden farklı olarak, neler getiriyorlar?

Ön plana çıkardıkları üç tane temel alanı var. Bunlardan bir tanesi, tüketicieye daha fazla seçim hakkı tanıyarak, rekabetin güçlenmesine imkan tanınması. bir diğer alan, sınır ötesi enerji akışlarının önündeki engellerin kaldırılması ve iyi işleyen ulusal pazarların oluşturulmasının yanı sıra, tek ve etkin Avrupa Birliği enerji iç pazarına geçiş sürecinin hızlandırılması. Yeni çıkartılan direktiflerde, öncekilerden farklı yahut daha da güçlendirilmiş olarak ön plana çıkan hususlar bunlar.

Bu yeni direktiflerle, elektrik ve doğal gaz piyasalarının açılmalarına ilişkin tarihlerde revize edildi. 1 Temmuz 2004 tarihinden itibaren, Avrupa Birliği ülkelerinde artık elektrik ve doğal gazda tüm endüstriyel ve ticari tüketiciler serbest tüketici olacaklar. Tedarikçilerinin kendileri serbestçe seçebilecekler. 1 Temmuz 2007 tarihinden itibaren de, bütün tüketiciler, meskenler de dahil olmak üzere tedarikçisini, satıcıyı doğrudan kendisi seçme hakkına sahip olacaklar.

Yeni direktiflerde öngörülen diğer hususlar da şöyle. Bunlar bir ölçüde önceki direktiflerle örtüşen hususlar. Biraz daha kuvvetlendirilmiş olarak getirilen noktalar.

Elektrikte üretimin tamamen serbestleştirilmesinin altı bir kez daha çiziliyor. Piyasaların bağımsız düzenleyici kurumlar tarafından düzenlenmesi hususu vurgulanıyor. Sisteme erişimde, taraflara eşitlik sağlanması konusu yineleniyor. İhtilafların çözüme kavuşturulması ve piyasaların takibi konusuna değiniliyor. İletişim ve dağıtım sistemi operatörlerinin tayin edilmesi, şebeke işletmeciliğinin diğer faaliyetlerinin ayrıştırılması konuları belirliyor.

Hukuki çerçeve ana hatlarıyla aşağı yukarı böyle. Bu çerçevede piyasaların tamamen açmış olan Avrupa Birliği ülkelerinin pek çoğu, ciddi anlamlarda kazanımlar elde ettiler. Öngörülen tarihlerden de önce açan üye ülkelerin hepsinde görüyoruz ki sanayi ve mesken fiyatlarında reel anlamda düşme var. Bu ülkeler açısından önemli bir kazanım.

İngiltere'den de bazı bilgiler temin ettik. Dağıtım sistemi arıza süresinde %63 oranında azalma var. Yani, reform öncesi dönemine göre, arıza sürelerinde ciddi anlamda bir azalma olmuş. Sistemin hazır halde olma oranında %100'e yakın bir değere ulaşıyor. Avrupa Birliği ülkelerinde bu noktanın daha önce de altı çizildi, zararlı emisyonlarda çok ciddi kazanımlar ortaya çıkıyor. Karbondioksit, kükürt v.s gibi birtakım atıklarda ciddi anlamlarda azalma var. Bu azalma oranları %23-72 arasında değişiyor.

Almanya'da fiyat seviyesinin düşmesiyle, sadece üç yıl içerisinde sağlanan tasarruf 7 Milyar Euro, yani, sene başına aşağı yukarı 2 Milyar Euro'nun üzerinde bir kazanım sağlıyorlar. Tüketici açısından büyük bir refah, bir katkı olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'de de çok ciddi bir sorun olan bir başka önemli husus, her ne kadar Avrupa Birliği ülkelerinde;iletişim, dağıtım, kayıp ve kaçaklarında önemli gelişmeler sağlamışlar. Mesela, Avrupa Birliği ortalaması olarak bakacak olursak, reform öncesi dönemde, %7.9 kayıp varken, reformun olgunlaştığı dönemde, kayıp %7.3'e gerilemiş. Aynı dönemde Türkiye'ye baktığımızda tam tersi bir gelişme görüyoruz. Kayıplar, 200 yılı itibariyle , %12'den %19.4'e yükselmiş.

Bu reform sürecinde, Avrupa Birliği ülkelerindeki kazanımları özetleyecek olursak , hatta bunu daha da genişletmek mümkün. Reformu başarıyla yapan birçok başka ülkede de önemli kazanımlar var. Şu sonuçlar ortaya çıkmış.

Özel sektöre ait şirket sayısında ciddi artışlar, yabancı sermaye yatırımlarında yükselme. Mesela bir Arjantin örneği aklıma geliyor. Arjantin'de 2 yıl içerisinde 10 Milyar Dolara yakın yabancı sermaye girişi olmuş.

Kamu bütçesinde iyileşme. Tabii bu bir ölçüde özelleştirmeye de örtüşüyor. Kamunun gereksiz birtakım transfer harcamalarının önüne geçtiği için, artık özel sektör, sektörde yoğunluk kazandığı için iyileşme görülüyor.

Çevre koşullarında iyileşme, enerji fiyatlarında gerileme, verimlilikte yükselme ve daha önce belirttiğimiz, sistemin iç temelinde de hazır halinde olmasında gelişme ve kayıp-kaçak oranlarında azalma.

Avrupa Birliği'ni hem hukuki çerçeve hem de ulaşılan noktalar itibariyle belirttikten sonra, bir de isterseniz Türkiye'ye bakalım. Yasal çerçeve olarak, EPDK'nın kurulması ve daha önce dile getirilen "Elektrik Piyasası Kanunu" ve "Doğal Gaz Piyasası Kanunu"nun kabul edildiği yıldan sonraki dönem itibariyle anlatmaya çalışacağım.

Bu kanunlar 2001 yılında kabul edildi ve bu kanunlar çerçevesinde 19 Kasım 2001 tarihinde EPDK kuruldu. Kanun çerçevesinde de EPDK'nın karar alma organı Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu olarak belirlendi. Kurul, Bakanlar Kurulu tarafından 6 yıllık bir süre için atanıyor. Halihazırda, 6 üye ve 1 Başkan'dan oluşuyor. Kurul Başkanı aynı zaman da Kurumun da Başkanlığını yürütüyor yine kanunda ve yönetmeliklerde belirtildiği çerçevede, iyi yönetim prensiplerini gözetmek durumunda. Bu kapsamda; katılımcılık, öngörülebilirlik, hesap verebilme ve şeffaflık prensiplerine, kendi iç operasyonlarında izlemeye çalışıyor.

Burada EPDK'nın önemli görevlerini dile getiriyoruz. Bu kapsamda, ikincil mevzuatın; hazırlanması, onaylanması ve uygulanması en öncelikli görev olarak dikkat çekiyor. Piyasa katılımcılarının lisanslandırılması da kanun gereği olması gerekli bir koşul. Piyasadaki tüm aktörlerin , tüm faaliyet gösteren şirketlerin lisans almaları kanunen gerekli. Tarifelerin onaylanması ve yayınlanması, gene EPDK'ya verilen bir görev. Aynı şekilde, piyasa katılımcılarının yönlendirilmesi ve izlenmesi gerçekten son derece önemli bir görev. Biraz önce Necdet Bey de altını çizdi. Bu konuda da Kurum olayının öneminin farkında. Ama dediğim gibi, halen genç bir kurum olduğu için, bu konudaki çalışmalar devam ediyor. Daha ziyade, piyasayı yönlendirici birtakım politikaların verilmesine destek oluşturucu birtakım çalışmaların içinde. Aynı şekilde, piyasaların oyuncularları arasında birtakım uyuşmazlıklar ortaya çıkarsa, ondan da çözülebilmeye yetkisi, gene Kurula verilmiş. EPDK Kurulu'nun gerektiği durumlarda, eğer kendilerine verilen lisanslar, o lisanslarda belirtilen çerçeveye uyulmaması halinde birtakım müeyyideler uygulama yetkisi de var. Gelişmeleri, sağlamak için birtakım performans standartlarının kabulü, değiştirilmesi ve uygulaması, birtakım gelişmeleri dikkate alarak yapma görevi de görevleri arasında tanımlanmış.

İkincil mevzuat ve diğer yönetmeliklerin hazırlandığından bahsetmiştik. Onlar gerçekten EPDK'nın kuruluş aşamasında yapması gereken görevlerdi zaten. Yönetmelikler hazırlanmalı, ikincil mevzuatlar hazırlanmalı ki, artık piyasa oyuncularları o çerçevede kendilerini hazırlasınlar, nasıl lisans başvurusunda bulunacaklarını bilebilsinler. Bunlar tamamlandı. 3 Eylül 2002 tarihinde, kanunun belirlediği çerçevede elektrik piyasası açıldı. Buradaki açılmadan kasıt, atık lisans için başvurulabilir bir kurum haline dönüştüğüdür. Aynı şekilde, 2 Kasım 2002 tarihinde, doğal gaz başvuruları için de yönetmelikler tümüyle tamamlanmıştı. Doğal gaz piyasası açıldı.

Lisans alınmasının gerekliliğinden bahsetmiştik. Mevcut piyasa yapısı içerisinde, elektrik ikili anlaşmalar yapılabilmesi söz konusu olacak. Rekabetin gelişmesi, fiyatların piyasada serbestçe oluşabilmesi açısından zaten gerekli bu.

Elektriğin kendine özgü birtakım koşullar içermesi nedeniyle, dengeleme-uzlaştırma sisteminin kurulması gerekiyor. Serbest tüketiciler 3 Mart 2003 tarihinden itibaren, tedarik ilişkilerini seçebilmekte. Bunun limiti de 9 Milyon kilowatt/saat. Avrupa Birliği ile ilgili düzenlemede de aynı limit var. Dolayısıyla, o limitin üzerinde olan insanlar, serbest tüketici olarak tanımlanıyor ve serbestçe kendi tedarikçilerini seçebiliyor. Yani, artık Türkiye’de o kapsamda yetkilendirilme başlamış durumda. Gene bizim mevzuatlarımızda da, üçüncü tarafların sisteme erişme hakkı var. Mevcut piyasa yapısı içerisinde, doğrudan hatlar çekebiliyorlar. Burada önemli bir husus, mevcut sözleşmeler olarak tanımlanan yap-işlet-devret modelleri gerisinde birtakım garantiler olduğu için, tam anlamıyla, her ne kadar özel sektör yatırımı olsa da bizim yeni piyasa yapısında uymuyorlar. Dolayısıyla, kurumun bir görevi de, bu kontratların mevcut piyasa yapısı içerisinde lisans alabilmesi için yeterli olan koşullara sahip olması. Ancak doğrudan taraf olmaması nedeniyle sözleşmeleri lisanslamaya yönelik olarak, sadece taraflara tavsiye niteliğinde birtakım önerilerde bulunabiliyor.

Piyasa yapısıyla ilgili olarak dile getirilmesi gereken bir başka husus, Avrupa Birliği ülkelerinde de uygulandığı gibi, şirketlerin ayrıştırılması, hesapların ayrıştırılması. Hepiniz biliyorsunuz, bu kapsamda üretim, iletim ve toptan satış şirketleri olarak TEAŞ ayrıldı. Bu yeni kanunla getirilen piyasa yapısı içerisinde iki yeni piyasa faaliyeti tanımı ortaya çıktı. Bu tanımlar, perakendeleri ve toptan satış faaliyetleri olarak çıkmıştır. Gene bizim mevzuatımızda öngörülen bir çerçeve, tekler artık söz konusu olamayacak. Dolayısıyla, tüketicilerin korunması ve rekabetin gelişmesi için, tekler zaman içerisinde kaldırılacak. Tabii bu süreçte, kamu hakimiyeti de azaltılacak.

Bizim görebildiğimiz en önemli husus özelleştirme. Özelleştirme konusu, Türkiye’nin gerçekten de çok ciddi bir gündem maddesini oluşturuyor. Hem dağıtım şirketleri hem de gelecek üretim şirketlerinin, önümüzdeki yıllarda özelleştirilmesi gerekiyor. Böylece tam anlamda, istediğimiz anlamda rekabet oluşabilsin, fiyatlar düşerken kalite iyileşsin. Bu konuda da, her ne kadar konu doğrudan EPDK’nın görevi olmasa da, özelleştirme idaresi ile EPDK’nın ilgili uzmanları protokol imzaladılar ve onlara teknik destek veriyorlar. Yeni piyasa modeli içerisinde, ne tür bir

özelleştirme yapılması gerektiği konusunda yoğun bir çalışma var. Özelleştirme konusunda sağlanabilecek başarı, gerçekten işin herhalde en önemli noktası. Diğer Avrupa Birliği ülkelerinde veya başarılı dediğimiz diğer ülkelerin tümünde bu konuda başarılı sonuçlar elde edildiği için, diğer kazanımlar ortaya çıkmış. Dolayısıyla, bu konuda ciddi çalışılması gerekiyor. Belki tek başına EPDK değil de, başta Bakanlık olmak üzere bütün ilgili kurumların çok ciddi desteği olması, kamuoyunun bilgilendirilmesi gerekiyor.

EPDK olarak, bizim de bu konuda projemiz var. Kamuoyunu bilgilendirme kampanyası yapacağız. Gerçekten bunun, önümüzdeki yıllarda başarılı bir şekilde tamamlanması gerekiyor.

EPDK'ya verilen görevler çerçevesinde, tarifelerin onaylanması da gerekiyor. Buradaki temel neden, gene tüketicileri korumak, belki bu taifelerden bir kısmı, piyasa tam anlamıyla rekabete açıldıkta sonra onaylanmaya ihtiyaç olmayacak ve bazıları devam edecek. Ama tekel niteliğinde olmayan birtakım tarifelerin ihtiyacı ortadan kalkabilecek. Ama şu an için, elektrik piyasasındaki bu tarifeler onaydan geçmek durumunda. EPDK'nın kanun çerçevesinde dikkate aldığı temel prensipler, bütün taife içerisinde, maliyet unsurlarının yer alması. Yani, maliyet unsuru olmayan herhangi bir unsurun kanuna göre fiyat yapısı içerisinde yer almaması gerekiyor. Gene kanuna göre, çapraz sübvansiyonların engellenmesi gerekiyor. Düzenlenmiş tarifelerin de maliyetleri yansıtması zorunlu. Bir istisna var. Bu gene geçiş dönemiyle ilgili bir istisna. Gerektiği takdirde, maliyetleri yansıtıcı tarife modeli bozulmaksızın, ihtiyaç sahibi olabilecek bölgelere veya tüketicilere, daha ziyade düşük gelirli tüketicilere doğrudan gelir desteği sağlamak. Bu reformun sosyal amacı ki, reformun başarısı için olmasa olmaz koşullardan bir tanesi de bu. Öyle bir imkanı var. Bunun da oluşturulması gerekiyor. Şu anda halen mekanizma tesis edilmedi. Ama kanun böyle bir zorunluluk ortaya koyuyor.

EPDK'nın ve elektrik piyasasındaki diğer kuruluşların, piyasa yapısı içindeki rollerini ve ilişkilerini anlatan bir chart. Zaten ihtiyaç duyulmasa, bendeki örneğini ATAUM'a bırakacağım. Yani o çerçevede incelenebilecek bir doküman.

Anlattıklarımızı özetleyecek olursak, hem Avrupa Birliği direktifi hem de bizim elektrik mevzuatı açısından, bu bir ölçüde, Türkiye'nin mevzuatının da uyumlu olduğunu ortaya koyuyor. Serbest tüketici seçmeyle ilgili 9 gigawatt saatlik sınırla üçüncü kişilerin elektrik şebekesine

erişimi konusunda , Türkiye'deki düzenlemenin gene uyumlu olduğu görülüyor. Bağımsız Düzenleyici Kurul olması gerekiyor. Zaten biz de ülkemizde kurduk. Üretim tesisi kurma yöntemi olarak, yetkilendirmeyi seçmişiz. Faaliyetlerin ayrıştırılması yapıldı. Bundan sonra gerekiyorsa gene yapılır. Birtakım re-structuring çalışmaları zaten devam ediyor. Bizim mevzuatımız, direkt hatların çekilmesine imkan veriyor.

Doğal gazla ilgili olarak da bir miktar bilgi vereyim. Kanunen belirtilen amaçlar var. Aşağı yukarı elektrikte belirtilen amaçlarla örtüşür nitelikte. Şeffaf, rekabetçi, adil ve denetlenebilir bir piyasa yapısının oluşturulması temel amaç olarak belirtilmiş. Piyasa faaliyetlerinin ayrıştırılmasını öngörüyor. Tekelci yapının doğal gaz piyasasında da kalmaması gerekiyor. Tüm piyasa faaliyetlerinde, yeni katılımcılara açık bir piyasa oluşturması gerekiyor.

Doğal gaz piyasasıyla ilgili olarak temel sorun, kanunda belirtilen çerçevede BOTAŞ'ın durumu. BOTAŞ tekel konumunda. Tek ithalatçı ve tek üretimi olarak piyasada. Kanun bir geçen dönemi içerisinde, her yıl en az %10'unu olmak üzere mevcut ithalat ihalelerini özel sektöre devretmesi kanunen gerekli. Bu uygulamaya bu yıldan itibaren başlanması gerekiyor. Kanunda belirtilen zamana göre, bu geçiş 2009 yılına kadar tamamlanmalı ve bir önceki yıl ithalatının %10'si oluncaya kadar bu işlemin devam etmesi gerekiyor. Mevcut yasa böyle. Bunun daha öne çekilmesi için birtakım çabalar var. Çünkü 2009 yılı, belki biraz da uzunca bir dönem. Daha erken bir dönem içinde, 2005-2006 yıllarına çekilmesini amaçlayan birtakım çalışmaların olduğunu duyuyorum.

Doğal gazla ilgili direktifleri yan yana koyduğumuzda, Türkiye'deki düzenlemelerle, Avrupa Birliği'nin mevcut düzenlemeler arasında örtüşmeler olduğunu görüyoruz. Piyasa açılımları, şebekelere erişim, doğrudan hat yapılması, hesapların ve faaliyetlerin ayrıştırılması, yetkilendirme konu başlıklarında örtüşmeler var. Diğer yandan;ithalat, ihtilafların çözümü, teknik kurallar, çapraz sübvansiyon, sistem iletişimi konu başlıklarında da gene düzenlemeler arasında uyumluluk var.

Bu noktada, kısaca Ulusal Program'a değineyim.

Birinci Ulusal Program'da tespit edebildiğimiz üç tane temel nokta var. Bunlardan bir tanesi, Avrupa Birliği enerji müktesebatının üstlenilmesi için bir programın yürürlüğe konması, bağımsız bir kurumun oluşturulması ve bu oluşturulacak kuruma gerekli yetki ve araçların verilmesi, başta elektrik ve doğal gaz olmak üzere, enerji piyasasının kuruluşunun

hazırlanması ve piyasanın açılması. Bu Birinci Ulusal Program'da yer alan elektrik ve doğal gazla ilgili yer alan hususlar. Türkiye, bu konuda mesafe almış gibi görülüyor.

İkincil Ulusal Program'daki temel noktalara bir göz atacak olursak, burada daha ziyade benim gördüğüm, bir bölgesel pazar oluşturulmasına yönelik dilekler var. Ulusal iletim sistemleriyle Avrupa iletim sislerinin paralel yapıya kavuşturulması, fiziksel olarak enter-konneksiyon kapasitesi eksikliğinin giderilmesi ki bu konuda birtakım teknik eksiklikler olduğu biliniyor. Mevzuat uyumu ve kurumsal yapının güçlendirilmesi için ilgili personel eğitimi. Bu, önümüzdeki birkaç yıl süre içerisinde de devam etmesi gereken bir faaliyet olarak görülüyor. Birkaç kuruluşun yan yana gelerek, koordineli bir şekilde yeni piyasa yapısı da dikkate alınarak çalışmasını gerektiren faaliyetler var. Bakanlık başta olmak üzere TEAŞ ve diğer kurumlar da olacak bu çalışmalar içerisinde. Tabii, reform sürecinde, sadece bu olayda değil, bütün olaylarda koordinasyon son derece önemli. Bütün kurumların reform sürecinde, öngörülen zamanda, öngörülen işleri yapması koşuluyla başarı ortaya çıkabilecek. Bu da onlardan bir tanesi.

Gene bu kapsamda, uyum süreci içerisinde, bu yılın sonuna kadar, mesela bugünlerde üzerinde çalışıldığını biliyorum, halen sonuçlandırılmadı, birtakım yönetmeliklerin hazırlanması gerekiyor. Dengeleme-uzlaştırmayla ilgili talep tahminleri yönetmeliği, arz güvenliğiyle ilgili gereksinim sürecine ilişkin gerekli olabilecek diğer düzenlemeler vs. bunlar zaten zamanlama olarak, bu sıralarda tamamlanması öngörülmüş yönetmelikler. Adım adım düşünecek olursak, yapılması gereken dönem, bu dönemdi. Bu yılın sonunda, önümüzdeki yılın başlarında mutlaka tamamlanması gerekiyor.

Kısaca uygulamalara bakalım.

Türkiye'de düzenlemeler yapıldı. EPDK kuruldu, birtakım faaliyetler oldu. Demin elektrikle ilgili bahsetmiştim, EPDK tarifeleri onaylıyor. Elektrikte hangi tarifeler, doğal gazda hangi tarifeler varsa onları tek tek yazdık. Bunların tümü onaylama durumunda.

Gene, EPDK'nın uygulamaları çerçevesinde bakacak olursak, geçtiğimiz bir yıl içerisinde piyasaların açıldığı saten itibaren, elektrikte muhtelif faaliyette olmak üzere toplam 375 tane lisans verilmiş. Doğal gazla ilgili olarak da muhtelif şirketlere 32 tane lisans verilmiş.

Son aylarda yaptığımız önemli faaliyetlerden bir tanesi de şehiriçi doğal gaz dağıtım ihaleleri. 11 tanesi yapıldı ve bu yılın sonuna kadar da 8-9 tane daha yapılması gerekiyor.

Şu önemli bir sonuç diye düşünüyorum. Türkiye'nin şu ana kadar gösterebileceği, zaman çok yakın olduğu için fazla değil. Ama en azından şehir içi dağıtım ihaleleri sonucunda ortaya çıkan birtakım beklentiler var ki, reformun gerçekten Türkiye açısından da tüketici açısından da birtakım olumlu katkıları olabileceğini gösteriyor. Yapılan ihaleleri belki izlemişsinizdir, 11 şehir için alınan ihaleler, fiyatlar, daha önce İstanbul'daki, Ankara'daki gibi sistemde kurulan şehir içi dağıtım şirketlerinin fiyatlarıyla mukayese edildiğinde, ciddi tasarruflar ortaya çıkıyor. Yani, 11 şehirde yapılacak şehir içi doğal gaz projeleri toplam 212 Milyon Dolara ulaşacak bir yatırım. Fiyat farkı nedeniyle ortaya çıkacak fark 89 Milyon Dolar. Yani, bu 11 ilde yaşayan doğal gaz tüketicileri, diğer illerde yaşayan tüketicilere göre, ortalama olarak 89 Milyon Dolar daha az ödeyecekler. Tabii 8 yıllık fiyat garantisiyle ihale edildi bu projeler.

Eğer, Avrupa Birliği ülkelerindeki uygulamalara benzer başarılı uygulamalar yapabilirsek, gerçekten belli sonuçları alabiliriz. Verimlilikte mutlaka bir artış olmalı, elektrik fiyatlarında bir gerileme beklenmeli, sistemin işleminde ve hazır halde olmasında gelişme sağlanmalı, kamu bütçesinde iyileşme ve sosyal amaçlı harcamalarda artış olmalı, yabancı sermaye yatırımlarında yükselmeler beklenmeli, bölgesel gelişmişlik farkı azalmalı, çevre koşullarında gelişme sağlanmalıdır.

Bunun bir de uluslararası konumu var. Türkiye, o kapsamda konumu itibarıyla ciddi önemli kazanımlar sağlayabilir. Doğu-batı ticaretinde, Türkiye etkin bir piyasa altyapısı oluşturabilirse, ticaret gelişebilir. Enerji borsası oluşumu için uygun bir zemin hazırlanmış olur. Avrupa Birliği'nin enerji açığı olacağı için, Türkiye coğrafi konumu nedeniyle, arz güvenliği sağlayabilir. Köprü olması nedeniyle, Orta Doğu'ya diğer enerji kaynakların pazarlama imkanı sağlayabilir. Dolayısıyla bütün bunlar, Türkiye'nin konumunun da çok önemli olduğunu ortaya koyuyor.

Teşekkür ederim.

